

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ՍՐՏԵՐՈՒ ԵՐԳԸ, ՎԱՆՔԻ ԾԱԿԻՆՆԵՐԻ,
Հ. Վահան Յովնանեան. Վենետիկ — Ս. Ղազար 1939:

Մոռցած էինք վենետիկը մեր բանաստեղծութեան մէջ անմոռանալի Հ. Ալիշանէն, և անկարելի Հ. Ս. Երեմեանէն վերջ, Հ. Վահան Յովնանէսեանի այս հատորը կատարեալ անակնկալ մեղաւ մեզի: Հեղինակը նոր մը չէ, ծանօթ է Բազմավէպէն, և այս հատորը կանխող իր Հայրենի Կեանքան հաւաքածոյով:

Գործը ինչպէս կը ցուցուի բաղկացած է երկու մասերէ, Սրտերու երգը և Վանքի ծաղիկներ: Առաջինը կը բովանդակէ հեղինակին հոգեկան ապրումներու, յուշերու, և հայրենասիրական ըզգացումներու վերաբերեալ կտորներ. իսկ Վանքի ծաղիկներ խորագրուած մասը կը պարունակէ զուտ կրօնական խոսքեր:

Առաջին մտածումը որ կը շինուի մեր մէջ երբ կը կարգանք այս հատորը լեցնող բոլոր քերթուածները, անոնց հազիւ բանաստեղծական ըլլալու տխուր փաստն է: Ճիշդ է թէ սեռին պահանջած արտաքին յատկութիւններէն ոչ մին կը պակտի հոն, չափ, յանգ, համակերպի զգացումներ, պատկերներ, բառեր, բացատրութիւններ, բայց այս բոլորին մէջ, այս յատկութիւններու ետին միակ բացակայ մը՝ նոյնինքն բանաստեղծութիւնը, այն օրօրուն և ծփուն բանը՝ որ կու գայ մեզի բառերէն, պատկերներէն, տողերէն, և որ կը մնայ անտարազելի: Այդ գաղտնիքով լեցուած չեն այս հատորը կազմող քերթուածները, այս խորհուրդով չի բացուի մեզի այս դիրքը: Հակառակ վառվառն գոյներուն և քաղցր բոյրերուն, հակառակ սրտազգաւ և սիրելի նիւթերուն, Հ. Վահան Յովնանէսեանի քերթուածները զմեզ անզգայ կը թողուն. աւելին՝ չենք կրնար յուզումով և հետաքրքրութեամբ կարդալ և ոչ մին անոնցմէ: Պատկերներով կը փորձէ խօսիլ, բայց անոնք քիչ անգամ ապրումներու մարմինն են, այլ անոնց հագցուած զգեստ: Երբ իրական յուզումներ բացակային, և միայն մտածումներ ու յուշեր լեցնեն միտքը, պատկերներու կ'ապաւինի ենթական: Չենք կրնար բոլորովին ուրանալ անշուշտ իր մօտ այդ պահանջուած յուզումները, բայց ինչ որ կրնանք հաստատել, այն է թէ՛ իր պատկերները, որոնք շատ անգամ ուրիշ վրձններու ծնունդ են, այդ յուզումներէն անմիջականօրէն չեն ծաղկած, ընելու համար իր քերթուածները կենդանի և բարախուս:

Իր մտածումներն ու զգացումները նորաստեղծուած չեն, անոնց հեղինակը իրերը կը դիտէ արդէն մաշած ակնոցներով, անոնց կը մօտենայ յիսուն տարիներէ ի վեր այլևս ամայացած ու լքուած ճամբաներէն, և զանոնք կը պատմէ ժամանակավիշտ և անյաւով մնացած տարազներով:

Հ. Վ. Յովնանէսեան չունի պահանջուած ե-

րեւակայութիւնը. ստեղծագործ եւ բեղուն այդ կարողութիւնը իր մէջ փոխարինուած կ'երեւի ողբեկական տարրով: Երեւակայութեան դիւրաբեկ իր թռիչքը չէ կրցած առաջնորդել զինք հոգիներու բաւիղներէն անայց խորութիւններու, ուր կ'երկարին մարդկային էութեան նրբագոյն բարերը, սպասելով կախարդ մատներու հպումին: Իր մտածումները զուրկ են շեշտութենէ եւ խօսութենէ՝ ապրիլ բուռած երևոյթին դէմ: Իր էջերէն երբեմն միայն կ'անցնին մտածման փայլակներ, բայց զժախտութիւն՝ որ անոնք ծառայ են մեզի արդէն ուրիշ հորիզոններէ:

Հ. Վահան Յովնանէսեանին մօտ զօրաւոր չէ նաեւ զգայարանքը, անիկա չէ կրցած ըլլալ այս հատորին մէջ յուզումով առատ և սարսուռն:

Հետադրութիւնը որ անխուսափելիօրէն կը միջամտէ վերոյիշեալ նպաստներէ զուրկ գործերու մէջ, տիրապետող է հոս: Նախադասութիւններ բանի, նետել տողերու կոնակին շողջողուն ածականներ, գոհացներու համար աչքն ու աչքանջը միայն, փոխարեութիւններ թափել մտքի նիւար ձուլարանէն, պատկերներ ցանել, ոսկեփոշի սփռել, տեղի և անտեղի լեցնելով էջերը:

Կառուցում չեմ փնտռեր, վասնզի առանց վերոյիշեալներու ոչինչ կարելի է կառուցանել: Ան իր մտքի մէջ իր նիւթերու վերնագիրները սննի միայն, և քերթուածը կ'սկսի շատ անգամ բառէ մը, պատկերէ մը թելադրուած:

Ալիշանի շատաբանութիւնը, Հիւլէյի սանթրիմանթալիզմը, և Թ. Թերզեանի տգոյն անտեղութիւնները մեր ժամանակէն կը հեռացնեն այս հատորը: Իսկ հասարակ տաղաչափութիւնը, և Մխիթարեան աւանդական հասկացողութեամբ շինուած ազգայնականութիւնը իր իւրաքանչեւ բովանդակով, իրարու հետ չփոթել կուտան գրելն ու ստեղծելը հեղինակին: Վերոյիշեալ դասումները աւելի տեսանելի պիտի ըլլային անշուշտ, եթէ հնար ըլլար մէջբերումներով ցուցնել, սակայն կարելի չէ այդ աշխատանքը այս սուղ էջերուն մէջ: Ընդհանուր և հակիրճ այս դատումներէն վերջ մեր մտածումը կը գրաւուի զարձեալ միակ ու կենսական հարցովը. հոգեկան ի՞նչ պահանջներ գոհացնելու համար գրուած են այս քերթուածները, երբ անոնց մէջ չկան մեր ժամանակը տազնապեցնող մտածումներու և ըզգացումներու բիւրեղացումներ, երբ չեն պեղուած հոգեկան ու մտաւոր աշխարհներ, որոնց անծանօթ ու թաքուն խորհուրդին յաւիտենական արգոնաւորքն է մարդը: Հոգեբանական վիճակները աղքատ են իր մօտ, ինչպէս նաեւ անոնց նմանութիւնը կենսաբան հետ. այս պարագան ակններն է մանաւանդ հատորի Բ, մասի Վանքի ծաղիկներու մէջ, ուր կ'ակնկալուէր որ կրօնական ապրումներ, տազնապներ, և միտքի հայեցողութեանց փորձառութիւններ թեւ բանային կրօնաւորէ մը եկած այս հատորին մէջ:

Տխուր է անշուշտ որ գրքի մը առիթով ըսուածները վերջանան միայն բացասական դատումներով, այս պարագան է որ կը դիմաւորենք, հակառակ բարեացակամ մնաւ մեր ճիգին: Ծ. Վ. Տ.